

På flykt igår: Paula G, Danmark

Paula Gringer var 15 år när andra världskriget bröt ut. Hon var uppvuxen i Köpenhamn och minns tydligt dagen för den tyska ockupationen av Danmark, den 9 april, 1940.



Vi var i skolan när vi hörde flygplanen. Alla gick till fönstren och tittade ut. Jag glömmer aldrig den tryckta stämningen i vårt hem den kvällen. Vi visste att där tyska stövlar går fram, där växer inget gräs.

I andra europeiska länder som ockuperats av nazisterna tvångsförflyttades hundratusentals judar vid den här tiden till särskilda ghetton. Men Paulas familj och andra danska judar kunde till en början fortsätta att leva som förr. Först 1943 förändrades allt. Den danska regeringen sparkades ut av nazisterna och ersattes av en så kallad lydregering. Tyskarna begärde att få den judiska församlingens medlemsregister och hemlig information läckte ut om att nazisterna planerade att gripa alla av judisk börd i Köpenhamn under den judiska nyårshelgen.

Paulas familj hade hört talas om massmorden och förföljel-

serna som pågick i andra tyskockuperade delar av Europa. De vågade inte åka hem utan flydde till Snekkersten, nära Helsingör, till en fiskarfamilj där en släkting brukade hyra sommarstuga.

– Fiskaren sa att han skulle ordna så att vi kom över till Sverige så snart som möjligt.

Paula visste att judar stoppades vid svenska gränsen och att den enda möjligheten för hennes familj var ta sig över gränsen illegalt. Paula och pappan tog risken att åka tillbaka till Köpenhamn för att hämta några saker från familjens hem som de nu måste överge. På tåget tillbaka varnade konduktören de judiska passagerarna så att de kunde gömma sig inför tyska kontroller.

– Sådana var danskarna... de motarbetade tyskarna. Till exempel fanns det läkare och annan sjukhuspersonal som medverkade till att ett antal judar blev inlagda på vissa sjukavdelningar och sedan körda i ambulanser till säkrare

platser. Det fanns även likbilar med falska begravningssällskap som transporterade judar.

När det var dags att ta sig till Sverige fick Paulas familj lämna allt sitt bagage och promenera sakta ner till stranden, två och två.

”Ni ska inte vara rädda för vaktten... honom har jag preparerat”, sade fiskaren. Vaktten var en mycket ung tysk pojke och den store fiskaren hade varnat honom för att lägga sig i. – Han vände sig över huvudet taget inte om när vi kom ner, minns Paula.

Paula, hennes föräldrar bröder och släktingar, sammanlagt tio personer, trängde ihop sig under däck. De var mycket rädda.

– Vi fick ligga med en presenning över oss. Det var rent men luktade starkt av fisk. Motorn gick igång, tuff, tuff, tuff. Efter en stund, vet inte hur lång, ropade fiskaren att vi kunde komma upp. Jag glömmer aldrig mammans och pappas blickar i den stunden. Vi var räddade.

Men det första Paula såg var soldater. Under en sekund blev hon rädd och trodde att de var lurade.

– Men så sa dom på skånska ”Välkommen till Sverige!”.

På flykt idag: Shkar R, Kurdistan

Shkar Radas fem år långa flykt från irakiska Kurdistan till Sverige började när han var sex år. På den tiden, 1991, hade diktatorn Saddam Hussein fortfarande makten i landet och kurder utsattes för svår förföljelse.



Shkar berättar om hur flykten gick till:

–Först tog vi oss till Moskva. Pappas plan var att vi skulle ta hjälp av smugglare för att komma till Sverige eller något annat land. Men våra pengar räckte inte.

Efter 16 månader bestämde man att pappan skulle stanna i Moskva medan mamman och barnen fortsatte mot Lettland.

– Smugglarna väntade på oss vid gränsen. Vi fick vandra genom skogen i två timmar i mörkret. Sen gömde vi i oss en by tills smugglarna tog ned oss till en liten fiskebåt i hamnen.

Fiskebåten skulle ta Shkar och 140 andra flyktingar till Sverige. Men det blåste upp till storm och båten gick på grund utanför Estland. Nästa morgon greps flyktingarna av militär och fördes till ett fängelse i Riga.

– Efter 55 dagar kördes vi till

ryska gränsen och föstes in i två tågagnar. Sedan kördes vi fram och tillbaka över gränserna mellan Lettland, Ryssland, Vitryssland och Litauen. Ingen ville ha oss. Det fanns ingen värme och knappt någon mat på tåget. Till slut stod våra vagnar stilla i flera dagar på ett sidospår i Lettland. Beväpnade vakter med hundar hindrade oss från att gå av. En av dem slog mamma med en batong som gav elchocker.

Slutstationen för de 140 flyktingarna blev ett hus bakom höga murar; Olaine-fängelset.

– Vi sov på mögliga madrasser i ett enda stort rum. Efter tre månader fick vi veta att pappa låg på sjukhus i Moskva efter ett självmordsförsök. Han kände sig hjälplös för att han inte kunde hjälpa oss. Efter sju dagar dog han. Mamma grät när hon kramade oss. Efter det grät hon aldrig mer så att vi såg det.

Shkar, hans mamma och

syskon stannade i fängelset två år men till slut fick familjen inresetillstånd till Sverige. Väl på plats sökte de och fick asyl.

– Jag gjorde ett högt segerrop när vi gick ut ur fängelset, minns Shkar. När vi kom till Sverige började vi ett nytt liv, som en baby som kommer till livet för första gången. Ett problem var att min mamma var så utmattad i hjärnan. Hon hade svårt att acceptera att allt det hemska hänt i verkligheten. Jag var orolig för att förlora min mamma också, men hon fick hjälp och nu mår hon bra. När vi sitter på kvällarna är det bara en sak som fattas – min pappa.

Sedan Shkar fängslades under flykten har de baltiska staterna blivit EU-medlemmar. Nu omfattas de alltså av både FN:s Flyktingkonvention och av EU:s regler om flyktingars rätt till skydd.

Shkar blev svensk medborgare lagom till sin 18-årsdag. Då fick han också rätt att rösta.

– Det tog fem år innan jag kände mig som en människa igen, säger Shkar. Här är man fri och har rättigheter. Nu har jag fått min mänskliga värdighet tillbaka. Om man inte har frihet har man ingenting.

PÅ FLYKT: IGÅR

Andra världskriget tvingade miljontals människor på flykt. Många judar försökte fly från nazisterna men de omfattades inte av de internationella överenskommelser som fanns om flyktingmottagande på den tiden. Att ge skydd till flyktingar var varje stats ensak. Istället för att hjälpa skärpte tvärtom länder som Sverige sina inreseregler och krävde att tyska judars pass skulle stämpas med ett "J". Inte heller andra drabbade grupper, som romer och homosexuella, fick hjälp.

Efter kriget insåg FN:s medlemsländer att det behövdes gemensamma insatser för att hjälpa människor på flykt. FN:s flyktingorganisation UNHCR, (United Nations High Commissioner for Refugees), bildades 1950. Året därpå antogs en konvention om flyktingars rättsliga ställning, *FN:s flyktingkonvention*, ofta kallad Genèvekonventionen. Senare skrevs ett tillägg till konventionen för att ge flyktingar ännu bättre skydd.

En *konvention* är ett rättsligt bindande avtal mellan stater.

PÅ FLYKT: IDAG

Idag är det en mänsklig rättighet att få söka *asyl*, skydd i ett annat land om man tvingas fly hemlandet på grund av förföl-

jelse. Rätten finns i artikel 14 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Rätten är också inskriven i artikel 18 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

Alla har rätt att *söka* asyl men inte rätt att *beviljas* asyl. Flyktingkonventionen utgår ändå ifrån att länder måste ta emot personer som behöver skydd. En viktig regel är att personer inte får skickas tillbaka till ett land där de riskerar att utsättas för övergrepp och förföljelse.

FN:s flyktingkonvention utgör grunden för all internationell och nationell flyktinglagstiftning. Den slår fast att en flykting har vissa grundläggande rättigheter, som till exempel rätt till rättsäkerhet, rörelsefrihet, religionsfrihet, bostad och utbildning.

I krig och konflikt saknar ofta de inblandade staterna resurser och ibland även viljan att ta sitt ansvar för dem som drivs på flykt. Därför spelar internationella organisationer som arbetar för flyktingars rättigheter en viktig roll. Bland dem finns FN:s flyktingorgan, UNHCR, och Röda Korset.

Det finns omkring 20 miljoner flyktingar i världen. De flesta lever i flyktingläger i sitt närmsta grannland. Dessutom finns minst 20 miljoner så kallade internflyktingar. De flyr ofta sina hem av samma skäl

som flyktingar men stannar inom landets gränser där hemlandets lagstiftning är gällande

PÅ FLYKT: IMORGON

Stora förändringar har skett sedan andra världskriget och Förintelsen. Idag finns ett internationellt regelverk som staterna ska följa men de allra flesta flyktingar lever under mycket svåra förhållanden. Debatten om hur flykting ska skötas bättre i handlingar bland annat om hur stater ska dela på ansvaret för mottagande och skydd av flyktingar. FN:s flyktingorganisation UNHCR har tagit initiativ till "konvention plus": ett antal nya särskilda internationella avtal som UNHCR anser måste till för att möta morgondagens utmaningar.

VEM ÄR FLYKTING

Enligt FN:s flyktingkonvention: En person som flytt till ett annat land på grund av fruktan för förföljelse på grund av etniskt ursprung, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning. I svensk lag inkluderas även de som flyr förföljelse på grund av kön eller sexuella läggning.

Intervjun med Paula gjordes av Eva Fried. Shkar intervjuades av Magnus Bergmar (ursprungligen för tidningen Globen).

DISKUTERA

- ▶ Jämför Paulas och Shkars berättelser. Vilka var/är skillnaderna i deras möjligheter att få en fristad i ett annat land? Vilka erfarenheter har de gemensamt?
- ▶ Är skyddet för flyktingar tillräckligt idag? Om inte, vilka förändringar behövs?
- ▶ Många flyktingar använder illegala metoder som falska pass och människosmuggling för att ta sig till Sverige och övriga EU-länder. Vad beror det på?

UNDERSÖK/TA REDA PÅ

1. Har Sverige ratificerat (lovat att följa) FN:s flyktingkonvention?
2. Hur många länder totalt har ratificerat Flyktingkonventionen?
3. På vilka grunder kan människor på flykt få asyl, tillstånd att stanna i Sverige?
4. Hur många flyktingar beräknas det finnas i världen idag och ungefär hur stor andel av dem ges asyl i »rika« länder?
5. Känner du någon som har flytt till Sverige? Kanske är du själv flykting? Skriv en berättelse om någon som har kommit till Sverige som flykting och om dina egna tankar och känslor inför rätten till en tillflyktsort.

MER INFORMATION

Sök information på biblioteket eller på internet. Du kan också kontakta organisationer som arbetar med flyktingar, internationellt och i Sverige.
På: www.levandehistoria.org/mr

hittar du MR-förklaringen i sin helhet, en tipskatalog om de mänskliga rättigheterna samt länkar till informations sajter och MR-organisationer. Sök även särskilt efter information om

flyktingar och mänskliga rättigheter på:
www.unhcr.se
www.redcross.se
www.ohchr.org
www.iom.int